

Q. 524, 12.

B. M.

OPINIONEM DEORVM
CICERONEM TOLLERE NOLVISSE

PROBAT

X 2313062

ATQVE

DIRECTORIS PAEDAGOGII REGII ILFELDENSIS

PARTES

RITE SE A. D. XV NOV. SVSCEPTVRVM

INDICIT

M. CONRADVS NAHMMACHER

NORDHVSÆ LITERIS COELERIANIS

CLIO IO CCLXIII

8980.

1797

1797

OPINIONEM DEORUM
CICERONIA TOLLERE VOLUISSE
PROBAT

ALIBI
DIRECTORIS PAEDAGOGII REGII ILLIBENSIS
PARTES
LITE SE A. D. XV NOV. SUSCEPTURUM
INDICIT

M. CONRADVS NANNMACHER

NONDUMVAE LITERIS COMMENDANS
elois corxin

CICERONIS Theologia mihi quidem talis esse videtur, qualis fuit Socratis & Platonis, quorum sectatorem se & assēclam profiteretur. (*) In alia autem omnia multi e doctis hominibus transeunt. Jaquelotius, Grunbergius, Struuius, Vaninus & Collinus, Ciceronem in eorum numerum referunt, qui negant, Deum esse. Pantheistam eum esse censuerunt Loescherus & Tolandus. B. Gesnerus in vita Ciceronis (**) dicit, Ciceronem, Academicum,

(*) Vid. *Tuscul. Quaest. lib. I, op. tom. III, p. 173. ib. p. 175. & p. 176.*

(**) *Chrestomathiae Ciceronae praemissa, paragr. xcviij, p. 47.*

micum, omnem sustulisse religionem; utpote qui Cottam faciat negare Stoicorum placita de prouidentia diuina, eum in modum, ut facile sit ad intelligendum, voluisse eum vniuerse prouidentiam, qua nitatur religio omnis, eleuare. vnde & subinde Cotta in eius dialogis vincat. Baylius in dictionario (*) Ciceronem ex his fuisse opinatur, qui, licet persuasi non sint, Deum esse, eundem tamen colant pie & venerentur. quod quidem difficile fuerit probatu: quum omnis pietas in Deum ex eiusdem cognitione fluat sicque deriuanda. Quamobrem, quum religionem ei qua intellectum demerit, vereor, ut ei vllam reliquerit; utue hoc asserto purgatus Cicero videri vlllo modo possit. Interim tamen ista Baylii *fauorabilia* Ciceroni esse censentur a Buddeo, eique minime displicent. qui rectius tamen hac in causa sensit. Respectu eorum, quae de natura Deorum tribus libris Cicero disseruit, dat, eum Atheum videri: sed putat, ex aliis eiusdem scriptis defendi eum, & intelligi posse, alienum fuisse Tullium abs tanto errore. *Alibi tamen, inquit, rursus ita loquitur, ut scientia de Deo, eiusque prouidentia & cultu, firmiter animo eius* haec.

(*) Voce *Spinoza*, p. 2774.

❁   ❁   ❁   ❁

V

haesit credi queat. (*) Prorsus autem hanc labem Ciceroni
 videtur absterfisse Jacobus Fridericus Reimmann. Multus est
 in argumentis refellendo Collino, eumque *nata nata* conse-
 quitur, quod in Buddei contra eundem disputatione desiderat.
 Ostendit etiam, *opus non esse, cum Buddeo Ciceronem Cottae*
opponere & pro eo absolviendo argumenta extra libros de na-
tura Deorum conquirere. (**) Nuper hoc de argumento
 egit Johannes Achatius Felix Bielken, A. M. *in der Historie*
der natürlichen Gottesgelahrheit; (***) & consideratis
 omnibus, accessit ad Buddei sententiam. Lapsus autem est in
 eo, quod sumit, Ciceronem nomen Epicuro dedisse; id-
 que inde putat effici, quod Cottam, qui Epicuri de grege fu-
 erit, subinde faciat discedere superiorem. Sed, si ipsum dialo-
 gum de natura deorum inspiciere voluisset, facile potuisset co-
 gnoscere, Cottam apud Ciceronem non Epicuri sed Academi-
 corum causam agere atque tueri. Quin ei *altercatio fuit (****)*

A. 3.

cum!

(*) *In thesibus de Atheismo & superst. cap. I, paragr. XXII, p. 110.*

(**) *In historia uniuers. Atheismi & Atheorum, cap. XXXVIII, paragr. V. p. 278.*

(***) *Part. I, cap. II, sect. III, paragr. III, p. 290, seq.*

(****) *De nat. Deor. lib. I, cap. VI.*

cum C. Velleio, Senatore, qui apud Ciceronem pro Epicuri
sensu acriter pugnat; in fine autem dialogi fatetur, Cottae
disputationem sibi videri veriolem. (*)

IN defensione Ciceronis, si qua post Reimmannum suscipi-
enda est, dederim, eum, qui, perlustratis aliis eius scriptis,
animum appulerit ad legendum eiusdem dialogum de natura
Deum, existimaturum, saniora hoc contineri & veriora, quam
in eo occurrunt. Fatendum etiam, neminem ex his, qui
apud eum colloquuntur, vniuersae ita de hac re exposuisse, ut
fatis dignum Cicerone videatur & ferri vilo modo possit. Nam

Vel-

(*) Exstat etiam peculiaris dissertatio Joh. Philippi Treu-
neri de *Theologia Ciceronis*, & Joh. Christ. Haferungius
exposuit, de *Cicerone Theologo*. quae tamen scripta non-
dum vidi; nec adhuc cognoui, quid Kippingio apud
Helmstadienses in historia Theologiae naturalis, vernacule
scripta, de Cicerone videatur. In primo Musei Helue-
tici tomo occurrit Jacobi Zimmermanni commentatio
de *Theologia M. T. Ciceronis*; idem de Theologia Pythago-
rae egit eiusdem libri tom III; de Theologia Plutarchi
tom. III; de Theologia Euripidis tom. V. & de Theolo-
gia Homeri & Hesiodi tom. VII.

Velleius quidem verbis vnice Deum relinquit ; Balbus rerum
vniuersitatem pro Deo prouido habet ; & Cotta autem vnice
propemodum in his refellendis & traducendis occupatus est.
Neque tamen ex his de natura Deorum libris peti potest argu-
mentum graue aut satis firmum , quo sibi constet , Ciceronem
fustulisse Deum. Etenim in his , quae praefatus est , quaeue
adeo non ad differentes inter se de natura Deum , sed ad ipsum
Ciceronem referenda sunt , non modo affirmat , *maxime veri-*
simile esse , vt sint Dii , sed & *omnes natura duce eo* , vt hoc
agnoscant , *vehi*. (*) quo semet ipsum satis exsaluisse ea , quae
in eum confertur suspicione , existimandus est. *Sunt Philoso-*
phi , ita pergit , *& fuerunt , qui omnino nullam habere cense-*
rent humanarum rerum procuratiouem Deos , quorum si ve-
ra sententia est , quae potest esse pietas ? quae sanctitas ?
quae religio ? haec enim omnia , pure ac caste tribuenda De-
orum numini ita sunt , si animaduertuntur ab his , & si est
aliquid a Diis immortalibus hominum generi tributum. Mitto
reliqua , in quibus luculenter ostendit , Deo sublato , tolli fi-
dem & iustitiam , & fluere inde multa , quae repugnent. Ex
quo

(*) *De nat. Deor. lib. 1, cap. 11.*

quo & ipso apparet, ex Ciceronis sententia, Deum esse. Nec
 credible est, voluisse eum & statutum habuisse, ipso dialogo
 ostendere, se eum non esse, quem se esse in eius praefatione
 falsus est; & eundem sua ipsius vinceta, quod aiunt, caedere.
 Queri itaque potest, qui factum sit, vt isto in dialogo nemo
 ea, quae ex mente Socratis & Platonis (*) ratione Dei admit-
 tenda sunt, proposuerit, & iis, quae illi suppeditarunt argu-
 mentis, confirmauerit. Causa, si quid video, haec est: quod
 hoc in dialogo non, quales Dii sint, sed, quales non sint, de-
 monstrare voluit. Itaque nollem in dubium vocare, vt ab
 Reimanno factum est, *post caretta Cottae* iurare Ciceronem;
 licet hoc dissimulauerit, & se auditorem eorum, qui sermo-
 nes ferunt, constituerit: fuit enim ei sectae addictus, cuius
 partes Cotta agit. Quando autem affirmatur, Cottam inter &
 Ciceronem conuenire, hoc non eo accipiendum, quasi ab
 omnibus, quae reliqui afferunt, cohibuerit assensum. Nam,
 quod dicit in fine dialogi, *sibi Balbi disputationem ad veri-*

tatis
 (*) Sumo itaque, tanquam satis superque probatum, hos
 ipsos minime Atheos fuisse. De utroque egit Reimannus
 sua in *historia*. Vid. cap. XXI, p. 155, seq. & cap. XXII,
 p. 159, seq.

ratis similitudinem videri propensorem esse, non video, quomodo aliter exponi possit, quam, multa Balbum dixisse, quae, seorsim & in se spectata, fide digna ei & probabilia videantur: quo minus enim id de singulis aut plurimis Stoicorum placitis, quae affert Balbus, sumatur, obstat Cottae disputatio. Ergo hoc sensu, quae Cottae sunt, ea Ciceronis etiam esse dici velim, quod pleraque ex scriptis Velleii & Balbi ei non arriserint. Quodsi Cotta dicendus est afferre Ciceroniana, consequitur inde, non esse hunc huius dialogi finem, ut tollatur Deus, sed ut, qualis non sit, planum fiat; utque intelligatur, quid Epicurei & Stoici, vel praeter rem, vel sine iusta & satis idonea probatione, decernant. Nam Cotta non vniuersè negat, Deos esse: sed negat, tales eos esse, quales Epicurei & Stoici velint. Alienum se prorsus esse ait ab his, qui Deum eiusque cultum tollunt. *Eas opiniones*, haec sunt eius verba, *quas a maioribus accepimus de Diis immortalibus, defendam semper, semperque defendi: nec me ex ea opinione, vilius unquam oratio aut docti, aut indocti mouebit.* (*) Haec de se dicit intelligenda. Alio in loco (**) tantum non totidem verbis dicit, se, licet perspiciat,

B

Deos

(*) De nat. Deor. lib. III, cap. II.

(**) De nat. Deor. lib. I, a. p. xi. ex

Deos esse, & quales sint, nolle tamen nunc ea profequi, & agere aliud, quam ut ostendat, quales non sint: quod ita ferat instituti colloquii finis. Verbis autem his usus est: *Roges me, Vellei, qualem Deorum naturam esse ducam: nihil fortasse respondeam. Quaevas, putemne talem esse, qualis modo a te sit exposita: nihil dicam mihi videri minus.* Ergo quando in consequentibus dicitur, *in eiusmodi sermone facillimum esse, negare Deos,* & quando Cotta in dubio ponit, esse Deum & providentiam, aequum est, hoc subinde referre ad allatas a Velleio & Balbo causas; eritque ita intelligendum: id negari, aut in dubium vocari posse, nisi alia argumenta, aut alio modo afferantur, quam ab his factum sit. Quod itaque dicitur de nat. Deor. lib. III, cap. XVII, *Carneadem egisse ita, non ut Deos tolleret, quo nihil minus Philosopho conveniat; sed ut Stoicos nihil de Diis explicare convinceret;* idem etiam de Cotta statuendum. Adhaec, ignotum est nemini, Ciceronem ea etiam, quae certa habuit, plerumque dubitanter efferre. His consideratis, translaturus esse Arnobii de Cicerone iudicium ad hosce libros de natura Deorum, & una cum Fabricio (*) asserturus, eum in finem eos

com-

(*) *In bibliotheca Latina, lib. I, cap. VIII, p. 118.*

compositos a Tullio esse, vt, *nullam veritus impietatis invidiam, ingenue, constanter & libere* (*) deastricolarum superstitionem refelleret; nisi me detineret hoc, quod videam, ipsum Cottam, eo in loco, quo se cultorem Deorum dicit, superstitioni fauere. Libros de diuinatione nihil hac in causa moror. Nam diuinationem, qua utebantur aruspices, augures, coniectores, impugnasse, nemo Ciceroni vitio dabit.

NEANDRINI Directoris munus, ad quod missis his peruenio, eo laetiori animo suscepturus sum, quo pluribus mihi vestigiis & indiciis constat, a Deo profectum esse, vt Osnaburgo sim euocatus. Vitae rationem hoc in loco plenius exponere, vti fert mos, superuacaneum foret. Jam enim quaedam eius descriptio a me inserta est programmati, quo b. Abbas Seidelius introductionem meam ad Rectoratum scholae oppidanae

B 2

nae

(*) Arnobii *disputationum aduersus gentes lib. III, p. 176*. Integer locus est hic: *Ante omnes Tullius, Romani disertissimus generis, nullam veritus impietatis invidiam, ingenue, constanter & libere, quid super tali opinione (nempe, praestantissimam naturam diuisam non esse per sexus) sentiret, pietate cum maiore monstrauit.*

nae Helmstadiensis indixit; & *annotationibus meis ad locum Matth. XVIII, 24.* aditali orationi, in Gymnasio Osnabrugensi habitae, praemissis. Ex hisce scriptis pleraque depromsit S. V. Stofchius, qui de me egit in decimo septimo tomo *des neuen gelehrten Europa*, p. 160, seq. ubi etiam exhibet indicem singulorum scriptorum, quae publici iuris feci usque ad annum 1700. Ex eo tempore, quum, praeter Professoris & Rectoris in Gymnasio Osnabrugensi munus, mihi etiam demandaretur officium administri verbi diuini ad S. Mariae aedem & Assessoris Consistorii ciuici, mihi non iam vacauit, multa euulgare scripta. Edita autem sunt haec, quae sequuntur: *Animaduersiones in Euangelium Hebraicum Sebastiani Münsteri*, Osnaburgi 1700. *eine Predigt von der Offenbarung des Zorns Gottes über die Sünden der Menschen*, Butzouii & Wisnariae, impensis Bergeri & Boedneri 1700. *Animaduersionum in Euangelium Sebastiani Münsteri Specimen II.* Honnouerae 1701: *Quaedam ex argumentis pro diuinitate scripturae*, quae percurri, ut eis subiicerem significationem doloris percepti ex morte filiorum

rum

rum Praenobilissimi & Doctissimi Viri, Gerhardi Friderici Meur-
 fchen, ciuitatis Osnabrugensis Secretarii optime meriti, Han-
 nouerae c10bocclxii: *Einführungs - und Antrittsredigt*,
 Hannouerae eodem anno: *De subiectis noui instrumenti li-*
bris. qua scriptione orationes, exactis a Magnifico & Illustri
 Viro, Eberhardo Berghof, in Senatorio ordine decennialibus
 quintis, in Gymnasio Senatorio habitas indixi, Hannouerae
 c10bocclxiii: meine *Abschiedspredigt*, quam Raceburgi,
 ipso in itinere constitutus, foras dedi. Prope diem euulgabitur
 meine *lateinische Grammatic*, ad ductum Cellarianae elabo-
 rata; atque eine *Erklaerung der Leidensgeschichte Iesu*. Oc-
 cupatus etiam sum in eo, ut, mutata prorsus facie & variis acces-
 sionibus aucta, denuo prodeant specimina *de naturali Theolo-*
gia M. Iulii Ciceronis.

INTRODVCEt me, Summatum auspiciis, Io. DAVID
 MICHAELIS, Potentissimo Magnae Britanniae Regi a Consiliis
 aulicis, Professor Philosophiae in Georgia augusta publicus or-
 dinarius, Regiae societatis scientiarum Director, Vir consum-
 matae eruditionis & famae celebritate quam maxime conspicuus,

vt & Celeberrimus & Doctissimus KLOTZIUS , Philosophiae
 in eadem Academia Professor publicus ordinarius, quos Vi-
 ros, publice ad me inaugurandum verba facientes , ego qui-
 dem excipiam aditali oratione , eaque demonstrare annitar,
quantum ad formandos mores faciat , industrius versare
manibus Romanorum libros. Testis huius caerimoniae so-
 lemnis erunt Amplissimus & Consultissimus GVILIELMVS ER-
 NESTVS CHRISTIANVS de WULLEN, Regis nostri in Co-
 mitatu Hohnsteinienfi Commissarius & circuli Ilfeldensis Prae-
 fectus, cuius humanitatem prorsus insignem iam expertus sum,
 & Amplissimi Doctisimique Comitum Stolbergenfium Commis-
 sarii. Itaque Patronos & Fautores huius sodalicii Regii; eiusdem
 Collegas , optime de eo ornando promeritos , eorumque au-
 ditores carissimos , deditissime rogo , vt se ea die frequentes
 in auditorium Paedagogii maius conferre & dicentibus fauere
 linguis velint.

LECTIONES, in quibus per hoc semestre spatium ero oc-
 cupatus, iam suo in catalogo exhibuit MEISNERVS , A. M.
 & Rector huius Paedagogii optimus. Deus vero, qui me trans-
 tulit ad haec sedes exoptatas, faxit, vt auspiciis occupatio-
 num

num mearum hoc in loco earumque continuatio fausta sint huic
Gymnasio & salutaria, utque spe sua non excidant, quam de
me multo, ac commertus sum plenior, susceperunt qui iu-
uando & augendo Musarum nostrarum flori caelitus & plane ex
voto nostro dati sunt, tanta mihi maiore pietate per vitam
omnem colendi. Dabam Ilfeldae Hercyniae a. d. II. Nou.
clō lōcclxiii.

QK 11c 696

nam metum hoc in loco carmine continetur facta que pite
Gymnase & scholae, viduo tpe sui non exidant, quam de
me miter, & committit sui pleniorum, sibi debent pui in-
tando & augendo. Multum hactenus non exilis & plane ex
voto nostro dicitur, tunc tunc in nro pietate per omnia
omnem colendi. Deum libellae Heronymi a. d. II. Non
elo loceatit.

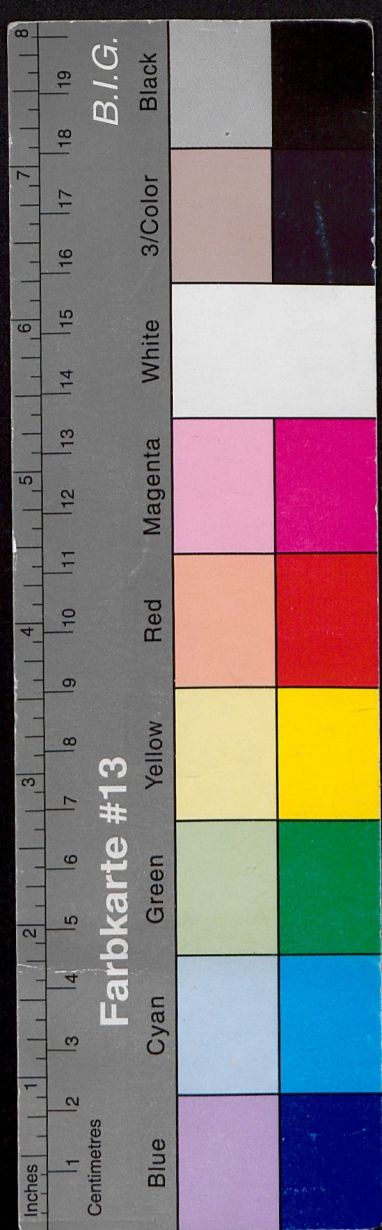

Faint, illegible text or markings, possibly a stamp or handwritten note, located in the lower-left quadrant of the page.

Small, faint handwritten mark or signature in the lower-right corner of the page.

St. 524, 2

B. M.

HC
696

OPINIONEM DEORVM
CICERONEM TOLLERE NOLVISSE

PROBAT

X 2313062

ATQVE
DIRECTORIS PAEDAGOGII REGII ILFELDENSIS

PARTES

RITE SE A. D. XV NOV. SVSCEPTVRVM

INDICIT

M. CONRADVS NAHMMACHER

NORDHVSAE LITERIS COELERIANIS

CLIO IO CCLXIII

8980.

